

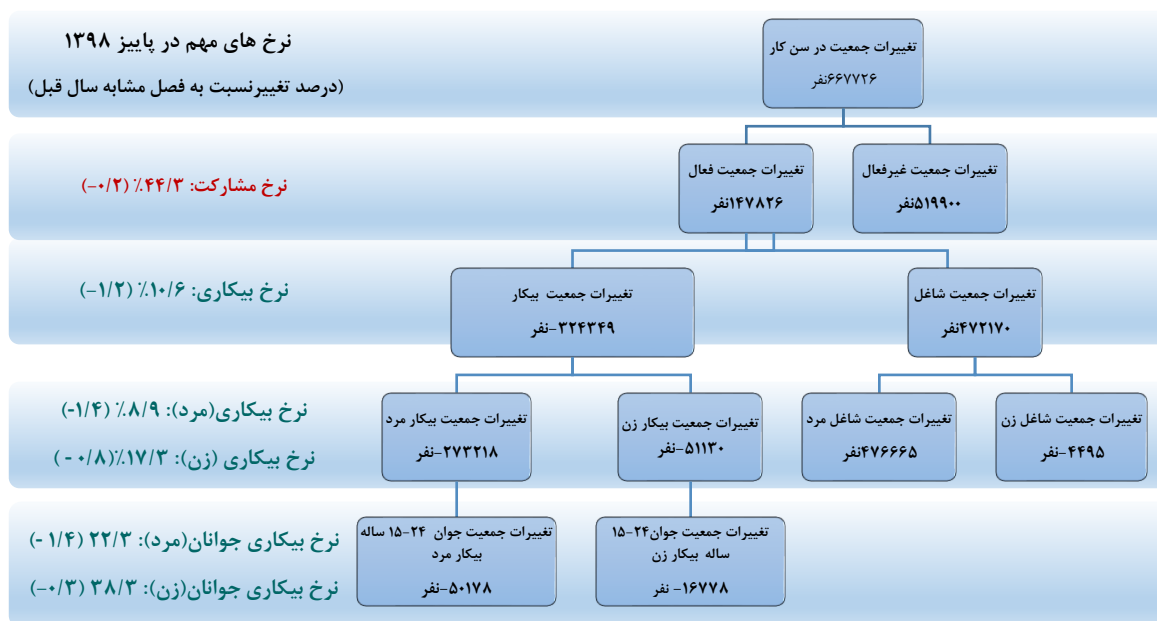

تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۸

مقدمه

با توجه به تحولات شتابان و مهم بازار کار کشور در فصول اخیر، تمرکز بیشتر بر تحلیل کوتاه‌مدت این بازار می‌تواند حاوی اطلاعات ارزشمند و حتی رفع‌کننده ابهام‌ها و برخی سؤال‌های موجود در خصوص این تحولات باشد. درخواست‌های مکرر نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی در خصوص تحولات بازار کار، تهیه این گزارش‌ها را ضروری کرده است و انتظار می‌رود این گزارش‌ها بتواند از طریق ارائه به‌روزترین تحلیل‌ها و اطلاعات بازار کار برای سطوح مختلف قانونگذاری و سیاستگذاری مفید باشد. در ادامه تغییرات مهم‌ترین شاخص‌های بازار کار در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل ارائه شده است.

نمودار ۱. تغییر مهم‌ترین متغیرهای بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

مشخصات گزارش

مأخذ: چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در پاییز ۱۳۹۸.

شماره مسلسل:

۲۲۰۱۶۹۲۵

تاریخ انتشار:

۱۳۹۸/۱۲/۱۴

۱. جمعیت فعال و غیرفعال

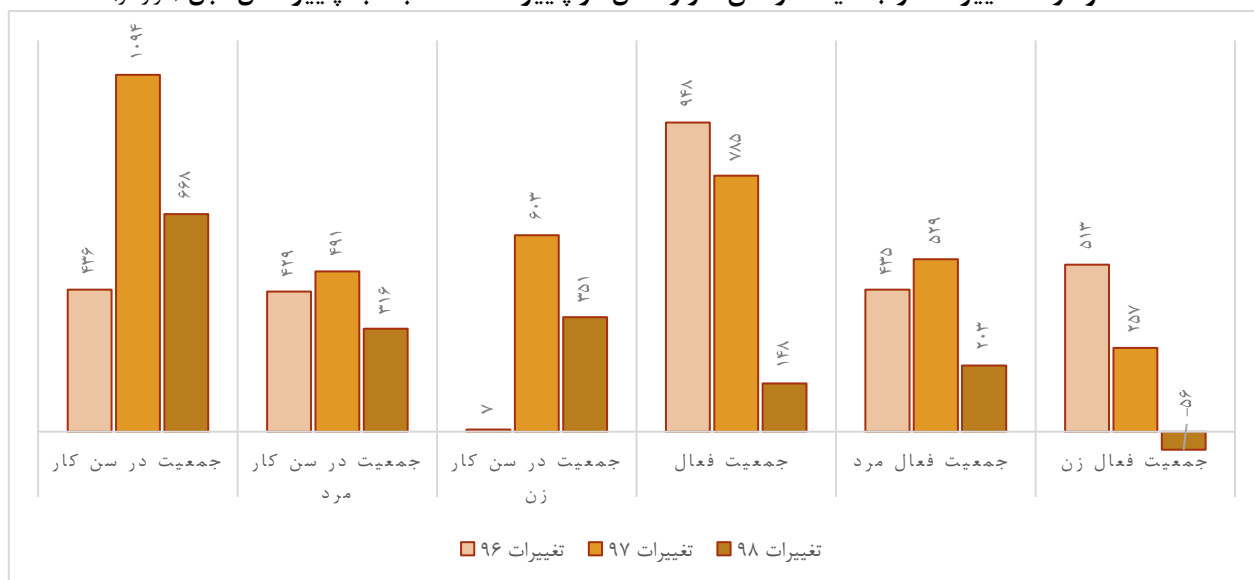
— جمعیت فعال: ^۱ بررسی‌ها نشان می‌دهد که در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل، جمعیت فعال حدود ۱۴۸ هزار نفر افزایش داشته است. این در حالی است که به طور متوسط جمعیت فعال بالای ۱۵ سال در سه سال منتهی به پاییز ۱۳۹۷ حدود ۸۴۴ هزار نفر افزایش داشته است و این رقم در فصل پاییز امسال نسبت به رقم متوسط مذکور حدود ۸۳ درصد کاهش داشته است.

۱. جمعیت فعال اقتصادی: تمام افراد در سن کار یعنی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) که در هفته تقویمی قبل از هفته آمارگیری (هفته مرجع) طبق تعریف کار، در تولید کالا و خدمات مشارکت داشته (شاغل) و یا از قابلیت مشارکت برخوردار بوده‌اند (بیکار) جمعیت فعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

همچنین طی سه سال منتهی به پاییز ۱۳۹۷، به طور متوسط ۵۳ درصد از افزایش جمعیت فعال را مردان و ۴۷ درصد مابقی را زنان تشکیل می‌دهند. این در حالی است که در فصل پاییز ۱۳۹۸، افزایش در جمعیت فعال مردان (حدود ۲۰۳ هزار نفر) رخ داده است و جمعیت فعال زنان در این فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل ۵۶ هزار نفر کاهش یافته است.

بررسی روند جمعیت در سن کار نشان می‌دهد که این شاخص در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به متوسط این رقم در سه سال (منتهی به پاییز ۱۳۹۷)، حدود ۶۶۸ هزار نفر افزایش داشته است. همچنین در سه سال منتهی به پاییز ۱۳۹۷، زنان به طور متوسط حدود ۴۳ درصد از افزایش جمعیت در سن کار را تشکیل می‌دهند اما در این فصل این نسبت به ۵۳ درصد رسیده است. در پاییز سال ۱۳۹۸، ۳۵۱ هزار نفر به جمعیت در سن کار زنان افزوده شد، اما در مقابل حدود ۴۰۷ هزار نفر از زنان به جمعیت غیرفعال اضافه شدند. به عبارت دیگر در این فصل، بخشی از زنان قبلاً شاغل، به دلایل ارادی یا غیرارادی شغل خود را از دست داده‌اند و به جمعیت غیرفعال اضافه شده‌اند. با توجه به اینکه تقریباً نصف جمعیت در سن کار را زنان تشکیل می‌دهند، بررسی دلایل و علل عدم ورود این قشر به بازار بسیار پراهمیت و حائز توجه ویژه است.

نمودار ۲. تغییرات در جمعیت در سن کار و فعال در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز سال قبل (هزارنفر)

مأخذ: همان.

– **نرخ مشارکت:**^۱ نرخ مشارکت در پاییز ۱۳۹۸، ۴۴/۳ درصد بوده است که نسبت به پاییز ۱۳۹۷ (۴۴/۵) ۰/۲ درصد کاهش داشته است. نرخ مشارکت زنان طی این دوره ۰/۴ درصد کاهش داشته و به ۱۷/۵ درصد رسیده و نرخ مشارکت مردان حدود ۰/۱ درصد کاهش را تجربه کرده و به ۷۱ درصد رسیده است.

– **جمعیت غیرفعال:**^۲ در فصل پاییز ۱۳۹۸، جمعیت غیرفعال ۵۲۰ هزار نفر نسبت به فصل مشابه سال قبل افزایش داشته است و در این میان ۴۰۷ هزار نفر به جمعیت غیرفعال زنان و ۱۱۳ هزار نفر به جمعیت غیرفعال مردان اضافه شده است. این در حالی است که در سه

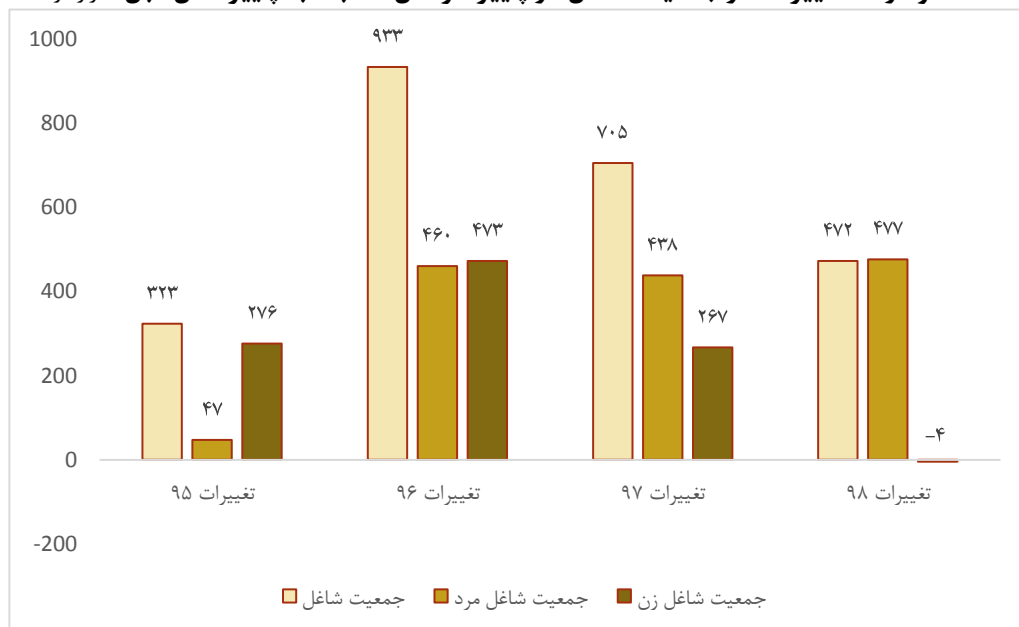
۱. **نرخ مشارکت اقتصادی:** عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۵ ساله و بیشتر به جمعیت در سن کار، ۱۵ ساله و بیشتر ضرب در ۱۰۰. ۲. **جمعیت غیرفعال اقتصادی:** تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع طبق تعریف، در هیچ یک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمی‌گیرند، جمعیت غیرفعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

سال منتهی به پاییز ۱۳۹۷، جمعیت غیرفعال به طور متوسط ۱۶۲ هزار نفر کاهش را نشان می‌دهد و به طور متوسط جمعیت مردان ۵۵ هزار نفر و جمعیت زنان ۱۰۷ هزار نفر کاهش یافته است.

۲. اشتغال

– **تغییر در جمعیت شاغلان:** در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷، ۴۷۲ هزار نفر به جمعیت شاغلان اضافه شده است که از این تعداد، ۴۷۷ هزار نفر به شاغلان مرد اضافه و حدود ۵ هزار نفر از شاغلان زن کاسته شده است. این در حالی است که به طور متوسط در سه سال منتهی به پاییز ۱۳۹۷، جمعیت شاغل ۶۵۴ هزار نفر افزایش را نشان می‌دهد و در این میان سهم مردان و زنان از افزایش اشتغال به ترتیب در حدود ۴۸ و ۵۲ درصد بوده است. اما در پاییز ۱۳۹۸، سهم زنان از افزایش اشتغال به صفر رسیده است.

نمودار ۳. تغییرات در جمعیت شاغل در پاییز هر سال نسبت به پاییز سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: همان.

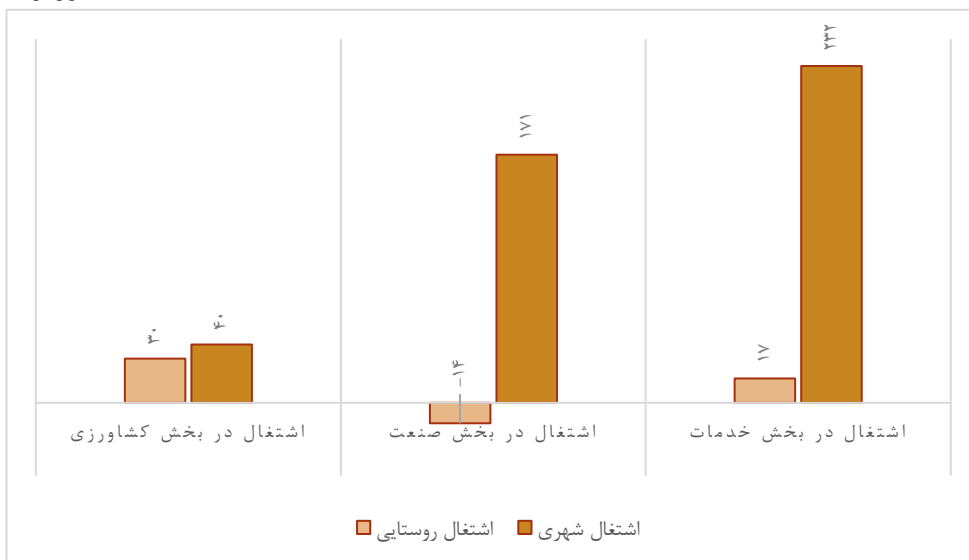
– **اشتغال ناقص:**^۱ براساس آمار مرکز آمار ایران، نرخ اشتغال ناقص در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷، ۱/۱ درصد کاهش را نشان می‌دهد و از رقم ۱۱/۷ به ۱۰/۶ درصد رسیده است. همچنین طی همین دوره، نرخ اشتغال ناقص مردان و زنان به ترتیب، ۱/۵ و ۰/۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد. برای مناطق شهری، این نرخ در پاییز ۱۳۹۸ به ۹/۳ درصد رسیده و ۰/۷ درصد کاهش داشته و برای مناطق روستایی با ۲/۴ درصد کاهش به ۱۳/۹ درصد رسیده است.

– **ترکیب بخشی اشتغال:** از رقم نزدیک به ۴۷۲ هزار نفر افزایش اشتغال ایجاد شده در پاییز ۱۳۹۸، حدود ۷۰ هزار نفر در بخش کشاورزی، ۲۴۸ هزار نفر در بخش خدمات و ۱۵۶ هزار نفر در بخش صنعت بوده است.^۲

۱. افراد دارای اشتغال ناقص شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع، حاضر در محل کار یا غایب موقت از محل کار بوده، به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار یا ساعت کار بیشتر، قرار داشتن در فصل غیر کاری و ... کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده، خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده‌اند.
 ۲. علت اختلاف در سرجمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.

– ترکیب منطقه‌ای اشتغال: بررسی ترکیب شهری و روستایی افزایش اشتغال ۴۷۲ هزار نفری ایجاد شده در پاییز ۱۳۹۸ نشان می‌دهد این افزایش اشتغال متوازن رخ نداده است به‌گونه‌ای که ۴۳۹ هزار نفر به شاغلان مناطق شهری و ۳۳ هزار نفر به شاغلان مناطق روستایی اضافه شده است.

نمودار ۴. تغییرات در جمعیت شاغل شهری و روستایی در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷ (هزار نفر)

مأخذ: همان.

نمودار فوق نشان می‌دهد که از ۴۳۹ هزار افزایش اشتغال رخ داده در مناطق شهری، ۲۳۱ هزار نفر آن مربوط به بخش خدمات، ۱۷۰ هزار نفر مربوط به بخش صنعت و ۴۰ هزار نفر مربوط به بخش کشاورزی است. همچنین در مناطق روستایی به ترتیب در بخش کشاورزی ۳۰ هزار نفر، در بخش خدمات ۱۷ هزار نفر افزایش اشتغال و در بخش صنعت ۱۴ هزار نفر، کاهش اشتغال وجود داشته است.^۱

۳. بیکاری

– تغییر در جمعیت بیکار: در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷، جمعیت بیکار ۳۲۵ هزار نفر کاهش داشته است؛ جمعیت بیکار مردان ۲۷۳ هزار نفر و جمعیت بیکار زنان ۵۱ هزار نفر کاهش داشته است. همچنین جمعیت بیکار جوان ۲۴-۱۵ ساله، ۶۷ هزار نفر و بیکاری فارغ‌التحصیلان عالی نیز، ۵۷ هزار نفر کاهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. ترکیب جمعیت بیکار در پاییز ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ (هزار نفر)

عنوان	کل	مرد	زن	جوانان ۱۵-۲۴ سال	فارغ‌التحصیلان	شهری	روستایی
پاییز ۱۳۹۸	۲۸۹۳	۱۹۵۷	۹۳۶	۷۱۷	۱۲۵۲	۲۳۹۸	۴۹۴
پاییز ۱۳۹۷	۳۲۱۸	۲۲۳۰	۹۸۷	۷۸۴	۱۳۰۹	۲۶۷۷	۵۴۰
تغییرات	-۳۲۵	-۲۷۳	-۵۱	-۶۷	-۵۷	-۲۷۹	-۴۶

مأخذ: همان.

۱. اختلاف در جمع کل شاغلان با جمع شاغلان سه بخش ناشی از وجود اظهار نشده بخش عمده فعالیت‌های اقتصادی است.

- نرخ بیکاری: هر چند آمار نشان می‌دهد نرخ بیکاری در فصل پاییز ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه در سال ۱۳۹۷ کاهش داشته است اما باید توجه داشت که در این فصل، در حدود ۲۲ درصد از جمعیت در سن کار به جمعیت فعال و ۷۸ درصد مابقی به جمعیت غیرفعال اضافه شده است. لذا کاهش نرخ بیکاری را نمی‌توان چندان مثبت ارزیابی کرد، بلکه توجه به ماهیت جمعیت غیرفعال رو به گسترش، ترکیب و جنسیت این افراد بسیار مهم و حائز اهمیت است.

شایان ذکر است نرخ بیکاری برای جوانان ۲۴-۱۵ ساله و فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، ۱/۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد. نرخ بیکاری شهری در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷، ۱/۵ درصد و نرخ بیکاری روستایی ۰/۶ درصد کاهش را نشان می‌دهد.

- آمارهای جریان

آمارهای جریان نشان می‌دهد طی یک دوره، حرکت و جابه‌جایی‌های بازار کار چگونه بوده است که این امر از طریق ماتریس انتقال ممکن می‌شود. مرکز آمار ایران در اقدامی جدید گزارشی از متغیرهای جریان فصل پاییز را در سایت خود منتشر کرده است. بدیهی است که در تحلیل آمار و اطلاعات بازار کار صرف مقایسه شاخص‌ها نمی‌تواند در زمان‌های مختلف تصویر دقیقی از بازار کار را به نمایش بگذارد و به‌منظور آگاهی از جابه‌جایی‌های داخل مقاطع و درک چگونگی فرایند اتفاقات درون بازار کار، به‌کارگیری آمارهای جریان می‌تواند کمک مؤثر و شایان توجهی باشد که این امر با توجه به استفاده از الگوی چرخشی در نمونه‌گیری طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران مقدور شده است. انتظار می‌رود مرکز آمار ایران از این پس در کنار گزارش چکیده تحولات بازار کار در هر فصل گزارش متغیرهای جریان را نیز به‌طور مستمر منتشر کند.

جدول ۲ ماتریس انتقال جریانات نیروی کار پاییز ۱۳۹۷ به پاییز ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد. در ادامه برخی از مهم‌ترین نکات ارائه می‌شود:

- تحلیل تحولات جمعیت بیکار نشان می‌دهد تنها ۳۸/۵ درصد از بیکاران پاییز ۱۳۹۷ در پاییز ۱۳۹۸ موفق به یافتن شغل شده‌اند و مابقی یا همچنان بیکارند (۳۵/۷ درصد) و یا عمدتاً به‌علت دلسردی از یافتن شغل از بازار کار خارج شده‌اند (۲۵/۷ درصد). در واقع به‌طور تقریبی می‌توان بیان کرد از هر ۳ نفر بیکار در پاییز ۱۳۹۷ تنها یک نفر موفق به یافتن شغل تا پاییز ۱۳۹۸ شده است.

- تحلیل تحولات جمعیت شاغل نشان می‌دهد ۸۳/۱ درصد شاغلان پاییز ۱۳۹۷ در پاییز ۱۳۹۸ نیز همچنان شاغل بوده‌اند. باین حال ۳/۷ درصد از شاغلان (معادل حدود ۸۸۷ هزار نفر) نسبت به پاییز قبل شغل خود را از دست داده و بیکار شده‌اند. ضمن اینکه حدود ۱۳ درصد از شاغلان (معادل ۳۱۱۷ هزار نفر) از بازار کار خارج و به جمعیت غیرفعال اضافه شده‌اند.

- تحلیل تحولات جمعیت غیرفعال نیز نشان می‌دهد حدود ۹۰ درصد از افراد غیرفعال در پاییز ۱۳۹۷ در پاییز ۱۳۹۸ نیز همچنان تمایلی به انجام کار نداشته‌اند. همچنین در پاییز ۱۳۹۸، حدود ۷/۶ درصد از جمعیت غیرفعال پاییز ۱۳۹۷، شاغل شده‌اند و حدود ۲ درصد نیز موفق به یافتن شغل نشده‌اند و به جمعیت بیکار افزوده شده‌اند.

جدول ۲. ماتریس انتقال جریانات نیروی کار پاییز ۱۳۹۷ به پاییز ۱۳۹۸

پاییز ۱۳۹۸				پاییز ۱۳۹۷
غیرفعال	بیکار	شاغل	عنوان	
۱۳	۳/۷	۸۳/۱	شاغل	
۲۵/۷	۳۵/۷	۳۸/۵	بیکار	
۹۰/۳	۲	۷/۶	غیرفعال	

مأخذ: گزارش بررسی نتایج نیروی کار در پاییز ۱۳۹۸ مرکز آمار ایران.

۱. نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰.

گزارش بررسی نتایج نیروی کار مرکز آمار ایران در پاییز ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که ۲۵/۷ درصد از بیکاران پاییز ۱۳۹۷، در پاییز ۱۳۹۸ به جمعیت غیرفعال اضافه شده‌اند. بر این اساس محاسبات نشان می‌دهد که اگر این افراد در بازار کار باقی می‌ماندند تعداد جمعیت بیکار بیش از اکنون بود و نرخ بیکاری به ۱۳/۲ درصد می‌رسید. همچنین همان‌گونه که بیان شد در این فصل حدود ۳۱۱۶ هزار نفر از جمعیت شاغل به جمعیت غیرفعال اضافه شده‌اند. در صورتی که این افراد را نیز با یک تعریف موسع، بیکار لحاظ کنیم، نرخ بیکاری به میزان قابل توجهی افزایش خواهد یافت.

جدول ۳. تغییرات نرخ بیکاری با لحاظ متغیرهای جریان

عنوان	تعداد به نفر
جمعیت بیکار پاییز ۱۳۹۷	۳۲۱۷۷۰۵
جمعیت بیکار غیرفعال شده در پاییز ۱۳۹۸	۸۲۶۹۵۰
نرخ بیکاری جدید با احتساب افراد دل‌سرد شده در پاییز ۱۳۹۸	۱۳/۲
تفاوت با نرخ بیکاری پاییز ۱۳۹۸	۲/۶ درصد

مأخذ: محاسبات محقق.

وضعیت استان‌ها: بررسی نرخ بیکاری در استان‌های مختلف کشور نشان می‌دهد که در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به پاییز ۱۳۹۷، استان‌های اصفهان، البرز، سیستان و بلوچستان، خراسان رضوی و خراسان جنوبی در نرخ بیکاری کاهش محسوسی داشته‌اند و استان‌های هرمزگان و اردبیل بیشترین افزایش را در نرخ بیکاری داشته‌اند. همچنین استان‌های خراسان رضوی (۵۲/۴ درصد)، اردبیل (۴۸/۵ درصد)، بیشترین نرخ مشارکت را در بین استان‌های کشور دارند.

جمع‌بندی

براساس اعلام مرکز آمار ایران نرخ بیکاری در پاییز ۱۳۹۸ به ۱۰/۶ درصد رسیده است که نسبت به پاییز ۱۳۹۷، ۱/۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین در این فصل ۴۷۲ هزار نفر نسبت به فصل مشابه سال قبل به تعداد شاغلان اضافه شده است.

باین حال تحلیل متغیرهای جریان بازار کار که برای اولین بار در این فصل توسط مرکز آمار ایران اعلام شده است، نشان می‌دهد ۲۵/۷ درصد از جمعیت بیکار پاییز سال قبل به جمعیت غیرفعال پیوسته‌اند که در صورتی که این افراد تقاضای شغل داشتند نرخ بیکاری به رقم ۱۳/۲ درصد افزایش می‌یافت. نرخ بیکاری محاسبه شده بدین معنا نیست که نرخ بیکاری اعلام شده توسط مرکز آمار ایران غیرواقعی یا اشتباه است بلکه بیشتر گویای این واقعیت مهم است که تحلیل شرایط بازار کار کشور تنها براساس نرخ بیکاری کل و یا افزایش تعداد شاغلان، منجر به خطاهای بزرگ تحلیلی و در نتیجه سیاستی خواهد شد.

همچنین نتایج نشان می‌دهد حدود ۳۸/۵ درصد از جمعیت بیکار پاییز سال قبل همچنان در پاییز سال ۱۳۹۸ بیکار مانده‌اند در واقع به‌طور تقریبی می‌توان بیان کرد از هر ۳ نفر بیکار در پاییز ۱۳۹۷ تنها یک نفر موفق به یافتن شغل تا پاییز ۱۳۹۸ شده است. لذا کلیت عوامل فوق‌الذکر نشان می‌دهد که با ادامه روند کنونی و بدون اتخاذ سیاست‌های مناسب اقتصادی در بازار کار ایران (اصلاح نظام مجوزهای کسب‌وکار، اجرای سیاست‌های فعال بازار کار و ...)، مجدداً نرخ بیکاری افزایش و خالص افزایش اشتغال کاهش بیشتری خواهد داشت.^۱

۱. شایان ذکر است صندوق بین‌المللی پول در آخرین گزارش خود، نرخ بیکاری ایران در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ را به ترتیب به ۱۶/۸ و ۱۷/۴ درصد افزایش برآورد کرده است. البته این برآوردها مبتنی بر روش‌های آمارگیری نبوده و قابل مقایسه با آمارهای ارائه شده توسط مرکز آمار ایران نیست.